

ÇOKKÜLTÜRCÜLÜK* BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DEN BATI AVRUPA ÜLKELERİNE GÖÇ

Cemal Yalçın

Öz

Bu makale, Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine olan göçün çokkültürcülük bağlamında incelenmesi üzerine bir çalışmadır. Bu yazıda genel olarak iki önemli konu incelenmiştir: İlki, çokkültürcülüğün daha iyi anlaşılabilmesi için, bazı ülkelerde farklı kültürler tarihsel süreçte ne gibi teorik yaklaşımlar üretildiği ile ilgilidir. Bu çerçevede içerisinde, asimilasyon teorilerinin başlangıçta tek çözüm yolu olarak görülürken, çokkültürcü söylemlerin nasıl bunlara üstünlük sağladığı üzerinde durulmuştur. İkincisi ise, Amerika ve Kanada gibi başlangıçta çokkültürlü bir yapıya sahip olmayan, fakat yoğun işçi göçleri almaları nedeniyle çokkültürlü yapılara dönüşmüş Batı Avrupa ülkeleri ve bu ülkelerdeki Türk nüfus ile ilgilidir. Türkiye'den dışa göçün, çok kısa bir sürede dört milyona yakın Türkün yurtdışına yerleşmesine yol açması ve bunlardan bir çoğunun buldukları ülkelerde sürekli yerleşme eğiliminde olması konuyu önemli kılmaktadır. Özellikle, ikinci ve sonraki kuşak Türklerle birlikte yoğunlaşan yabancı düşmanlığı gibi faktörler ve bu kuşak Türklerin kendi kültürlerini ve milli kimliklerini devam ettirmeleri, bu konunun çokkültürcülük yönünden de incelenmesini zorunlu kılmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Türkiye'den Dışa Göç, Çokkültürcülük, Asimilasyon, Entegrasyon

Migration from Turkey to West European Countries in the Context of Multiculturalism.

Abstract

This paper is about migration from Turkey in the context of multiculturalism. In this paper, two issues were dealt with: First one was about some of the theoretical approaches to different cultures in some countries. In this frame, the superiority of multicultural discourse over assimilation theories which had long been seen as the only solution for the multicultural countries was stated. Second one is about Western European countries and their becoming multicultural situations in a different way from America and Canada and Turkish population in these countries. The important thing here is the size of Turkish population abroad which is around four million (in a considerably short period) and the strong will to stay permanently in these countries. Especially, the problems occurred following the emergence of second, third and fourth generations like racism and xenophobia and the strong tendency of Turkish people abroad to keep their cultural values alive make this case worthwhile to study on it.

Key Words

Migration from Turkey, Multiculturalism, Assimilation, Integration

Giriş

Çokkültürcülük (multiculturalism) kavramı son zamanlarda sosyal bilimciler arasında sıkça tartışılan bir konudur. Bu kavram bir yanı sıra Amerika ve Kanada gibi değişik kültürlerden göçenlerce kurulmuş ülkeleri, diğer bir yönüyle de II. Dünya Savaşı sonrası gelişen ekonomilerine işgücü sağlamak için yoğun şekilde göç alan Batı Avrupa ülkelerini ilgilendirmektedir.

* Çokkültürcülük kavramı İngilizce multiculturalism kavramını karşılamak üzere dilimizde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Çokkültürcülük aslında bire bir olarak multiculturalismi karşılamaz. Böyle bir şey yapıldığında çokkültürelizm gibi bir kelime kullanılması gerekir. Ülkemizde yerleşen kullanım biçiminin çokkültürcülük olması nedeniyle bu kelimenin kullanılması yoluna gidilmiştir.

Çokkültürcülük söylemleri ilk olarak 1960'lı yıllarda Amerika'da ortaya çıkan İnsan Hakları Hareketi ile ilişkilendirilmekteyse de, giderek Batı Avrupa ülkelerine de yayılmış ve göçmen grupların kültürel farklılıklarını korumada uygulanan politikaları da kapsar hale gelmiştir. Bunun temel nedeni, yüzyıllar süren ve yabancıların yerli topluma tam asimilasyonu amacını güden politikaların 1960'lı yıllarda iflas etmesi ve yabancılar sorununa yeni çözümler aranmasıdır. Çokkültürcü söylemlerde temel amaç, farklılıkların tanınıp hoş görülmesi yoluyla ahenkli ve verimli bir toplumun yaratılmasıdır.

Türkiye'den dışa göçün, göç veren diğer bazı ülkelerle (Yugoslavya, İspanya, Pakistan, Hindistan gibi) kıyaslanamayacak kadar kısa bir geçmişe sahip olmasına karşılık, bu kısa süre içerisinde 4 milyon civarında Türk'ün yabancı ülkelerde yaşıyor olması, dışa göç olayının çokkültürcü söylemlerle ilişkisi içerisinde incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu yazıda sırasıyla çokkültürcülük kavramının ortaya çıkış koşulları, bu konuda ortaya konan görüşler ve yurt dışında yaşayan Türklerin buldukları ülkelerde nasıl azınlık durumuna gelerek bu resmin bir parçası oldukları açıklanmaya çalışılacaktır.

Asimilasyondan çokkültürcülüğe teorik yaklaşımlar

Bilindiği üzere; Amerika Birleşik Devletleri bir çok ülkeden göçmenlerin kurup şekillendirdiği bir yapılanmanın eseridir. Bir çok farklı kültürden grupların bir arada yaşama güçlükleri nedeniyle ki, ortaya çıkan sorunların çözümüne yol gösterecek söylemlerin bu ülkede ilk kez bilimsel anlamda ortaya çıkması normal görülmelidir. Bu bağlamda sunulan çözüm önerileri, asimilasyondan kültürel çoğulculuğa (cultural pluralism) ve son olarak çokkültürcülüğe uzanmaktadır. Bu nedenle, çokkültürcülük söylemlerini doğuran koşullarda üretilmiş farklı grupların asimilasyonunu içeren teorik açıklamalar önem kazanmaktadır.

Başlangıçta asimilasyonla ilgili olarak iki klasik teorinin ortaya atıldığı görülmektedir: Bunlar, *İngilizliliğe uygunluk* (Anglo-conformity) ve *Erime Potası* (Melting Pot) teorileridir.

İngilizliliğe uygunluk teorisinde ele alınan başlıca unsur, Amerika'ya gelen yabancı grupların, İngiliz dili, politik sistemi ve toplumsal değerleri konularında eğitilmeleridir (Crispino 1980:4). Bu şekilde ele alınan asimilasyon fikri, genel olarak, Amerika'da İngiliz kültürünü yaymaktan başka bir şey değildir. Bu teoriye göre, bir ülkeye gelen yabancılar mutlaka kendi ülkelerinin kültürel mirasını bir tarafa koymalı ve geldikleri ülkenin baskın kültürel öğelerine kendilerini adapte etmelidirler (Gordon, 1964:104). Bu asimilasyon politikası I. Dünya Savaşı'nın ve "yüzde yüz Amerikalı" hareketinin başlamasıyla artarak devam etmiştir (Crispino, 1980:4).

Erime potası yaklaşımının önceki teoriden tek farkı, göçmenlerin kültürel farklılıklarının eritilerek yok edilmesidir. Bu yaklaşıma göre asimilasyon şu şekilde işlemektedir (Gordon, 1964:125-126): Eğer büyük çaplı farklı kültürlerden insanların yerli toplum bireyleriyle evlilikleri gerçekleşirse, göçmenler bu toplumun kültürel yapılarına ve kurumlarına gireceklerdir. Bu, önyargıların hedefi olabilecek grupların olmayacağı anlamına gelecektir ki,

yurttaşlık boyutunda asimilasyon gerçekleşecek ve çatışmalara hiç bir şekilde zemin bırakmayacaktır.

Bu teoriyle beklenen şey, Crispino'nun (1980:5) belirttiği üzere, İtalyan'ların, Yahudi'lerin, Çekoslovakyalıların ve Polonyalıların Amerikan potasında erimesi ve Amerikanlaşmasıdır. Fakat sonuç umulan gibi olmamış ve bir tek Amerikan potası yerine Protestan, Katolik ve Yahudi potalarının ortaya çıktığı görülmüştür (Gordon, 1964:130).

Yukarıda bahsedilen bu iki öncül nitelikli teoriyi, daha ayrıntılı açıklamalar içeren yeni teoriler izlemekte gecikmemişlerdir. Bunlar sırasıyla, *İrk İlişkileri Döngüsü*, *Asimilasyon Süreci* ve *Asimilasyonun Yüzleri* teorileridir.

İrk İlişkileri Döngüsü teorisi Robert E. Park ve Ernest Burgess tarafından geliştirilmiştir.

Park ve Burgess'e göre ırk ilişkileri döngüsü beş aşamalıdır. Bunlar (akt: Price, 1969):

- a.Kontakt: Genellikle barışçıl ve araştırmacı ilişkiler,
- b.Rekabet: Az bulunan işler ve kaynaklar için rekabet,
- c.Çatışma: Rekabetin bir sonucudur ve ayaklanma ve ayrımcılığı içermektedir,
- d.Barınma: Gruplardan birinin vazgeçmesi ve daha az statülü işlere ve statüye çekilmesi ve başka bir yere yerleşme,
- e.Asimilasyon: İki grubun birleşerek tek olmasına kadar ilerleyici boyutta karışma ve karşılıklı evlenmeler.

Görüldüğü üzere, ırk ilişkisi döngüsü öncül teorilerin aksine işin içine rekabet ve çatışma gibi yadsınamayacak oranda önemli öğeleri katmış ve asimilasyon konusundaki görüşlere katkıda bulunmuştur.

Asimilasyon Süreci teorisi Milton M Gordon tarafından geliştirilmiştir. Gordon (1964:71), bu teorisini, bir tablo yardımıyla açıklamıştır. Ona göre asimilasyon, aşağıdaki tabloda görüldüğü şekilde oluşmaktadır:

Asimilasyon süreci

Süreç ya da şart	Asimilasyon tipi veya aşaması	Özel kavram
Yerli toplumun kültürel öğelerine doğru değişim	Kültürel veya davranışsal asimilasyon	Kültürleşme (Acculturation)
Birinci grup bazında, geniş çaplı yerli toplumun kliklerine, klüplerine ve kurumlarına giriş	Yapısal asimilasyon	----
Geniş çaplı karışık evlenmeler	Evlilikle asimilasyon	Karışım (Amalgamation)
Yerli topluma dayalı birliktelik anlayışının geliştirilmesi	Tanımlamaya dayalı asimilasyon	----
Önyargıların kaybolması	Kabullenilmiş hal asimilasyonu	----
Ayrımcılığın yok olması	Kabullenilmiş davranış asimilasyonu	----
Güç ve değer çatışmalarının yok olması	Yurttaşlık asimilasyonu	----

Gordon (1964:3), teorisinin Amerika'daki araştırmaları sonucunda ortaya çıkmasına rağmen, değişik kültürlü grupları barındıran ve benzer

endüstrileşme sürecinden geçmiş diğer ülkelere de rahatlıkla uygulanabileceğini savunmaktadır.

Asimilasyonla ilgili teorilerin sonuncusu olan *Asimilasyonun Yüzleri*, Ron Taft'a aittir ve ilk kez Amerika dışında bir ülkede, Avustralya'da geliştirilmiş bir teoridir. Taft'a (1966:5) göre, asimilasyon kısaca yeniden sosyalleşmedir ve davranışlardaki değişimlerden, içinde yaşanılan toplumun normlarıyla üyeliğini kazanmaya kadar bir dizi psikolojik faktörleri içerir.

Taft (1966:6), göçmenlerle yerli toplum arasındaki ilişkilerin beş faktör göz önünde bulundurularak incelenmesi gerektiğini savunur. Bunlar:

1. Kültür ve dil konusundaki bilgi ve hünerler,
2. Karşılıklı sosyal etkileşim,
3. Grup üyeliği,
4. Gruba entegrasyon,
5. Grup normlarına uygunluk

Taft (1966:6), bu beş maddenin her birisi incelenirken ayrıca dört unsura daha dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir: Motivasyon, çaba, algılanan başarı ve gerçek başarı.

Bütün bu açıklamalardan sonra Taft (1966:9-10), asimilasyonla ilgili görüşlerini 4 madde halinde genellemiştir. Bunlar:

1. Birincil entegrasyon: Kalmaya istekli olma, eşle birlikte yaşadıkları yerden memnuniyet, yurdunu özlememe, kendini orali gibi tanıtmaya, vatandaşlığa geçme isteği ve kendi evinde olduğunu hissetme,
2. İkincil entegrasyon: Normları kazanma, dili konuşabilme, sosyal kaynaşma,
3. Kendi etnik grubuna karşı tavrı: Kendi ülkesi ve kültürü aleyhine olabilme,
4. Sosyal sınıf: Eğitim seviyesi, dil bilgisi ve mesleki konumu.

Şimdiye kadar üzerinde durduğumuz asimilasyon teorileri Taft'ın teorisi hariç hep Amerika için düşünülmüş çözümleri içermektedir. Geline nokta bu teorilerin işe yaramadıkları ve tam asimilasyonun imkansızlığı artık sosyal bilimciler arasında genel kabul gören bir şeydir. Bir sonraki aşamaya geçmeden burada kısaca üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da şudur: Asimilasyon teorilerinin uygulama alanı hemen her koşulda sadece farklı kültürlerden gelen beyaz ırk mensupları olmuştur. Bir başka deyişle Afrika'dan başlangıçta köle ticaretiyle getirilmiş insanlar yasal statüleri ne kadar değişmiş olursa olsun hiç bir zaman Amerikalı olamamışlardır. Abraham Lincoln'un bu konudaki düşüncesi önemlidir: "Bana öyle geliyor ki soysuzlaştırma konusundaki ilerlememiz hayli hızlıdır. Millet olarak, bütün insanların eşit yaratılmış olduğunu beyan ederek başladık. Şimdi pratikte de zenciler hariç bütün insanların eşit olduğunu söylüyoruz" (Akt: Gordon, 1964:93).

Asimilasyon uygulamalarının pek işe yaramadığını düşünen bilim adamları daha klasik asimilasyon teorilerinin ortaya çıktığı dönemlerde bile kültürel çoğulculukla ilgili açıklamalar yapmışlardır. Kültürel çoğulculuk söylemi aslında bir yerde çokkültürcülük teorilerine geçişi sağlayan bir çeşit köprü görevi görmüştür.

Gordon'un (1964:84-135) belirttiği gibi, gerçekten de kültürel çoğulculuk teori haline gelmesine gerek kalmadan Amerikan hayatında bir gerçek olarak durmaktadır. Bu nedenle söz konusu çoklu yapının, asimilasyon fikirlerinin işe yaramayacağını ta başından göstermiş olması da bir gerçeklik olarak görülmelidir. Bunun tek nedeni, farklı kültürleri temsil eden grupların, asimilasyon teorilerinin öngördüğü şekilde kültürel farklılıklarından vazgeçmeyecek olmalarıdır. Daha 1916'da Norman Hapgood şöyle söylüyordu: "Bizim Birleşmiş Milletler rüyamız bir monotonluk rüyası olmamalıdır. Biz bütün Birleşmiş Milletleri üzerinde yaşayan insanların birbirine benzer olduğu bir yer olarak düşünmemeliyiz....Biz öyle bir ülke ummalıyız ki bütün kıtayı kapsasın ve üzerinde 20 farklı uygarlık bir uyum içerisinde yaşasın" (Akt: Gordon, 1964:140)

Kısaca kültürel çoğulculuk fikrinin ana fikri farklılıkların ülkeyi bir kaosa götürmeyeceği, farklı grupların uyum içerisinde diğerleriyle çatışmadan yaşayacağı bir ülke yaratmaktır.

1950'lere kadar pek karşı konulmamış asimilasyonist yaklaşımlar bir kenara konarak reddedilmiş ve çokkültürcülük yaklaşımları önem kazanmaya başlamıştır. Bu süreçte önemle yer verilmesi gereken bir yaklaşım da, yabancı grupların asimilasyonu yerine onların entegrasyonu için teorik bir çıkış yapan Andrew M. Greeley'in *Kültürel Entegrasyon Modeli*'dir

Greeley'e göre etnik farklılıkların yok edilmesi imkansız olduğundan, ancak entegrasyondan bahsedilebilir. Yabancı grupların entegrasyon sürecini açıklamaya çalışan Greeley, bu sürecin altı aşamalı olduğunu belirtir. Bu aşamalar kısaca şöyledir (Greeley, 1971 :53-58):

1-Kültürel şok: Bir göçmen grubun yabancı bir ülkeye ulaşması ile bu grup üyeleri kendi kültürlerinin çok büyük ölçüde tehlikede olduğunu hissederek. Bu grup üyeleri korkmuşlardır ve organize olmaktan uzaktırlar. Bunların neredeyse tamamı fakirdirler ve çoğunlukla emek yoğun işlerde çok az ücret karşılığı çalışırlar. Onlar için temel sorun bu yabancı ülkede yaşamlarını sürdürebilmektir.

2-Organize olma ve kimlik bilincinin gelişmesi: Göçmen grup bu aşamada organize olmaya başlar. Bu işte grup içindeki memurlar, yazarlar ve liderler önemli rol oynar. Çalışan işçiler yarı vasıflı hatta vasıflı işçiler durumuna gelirler. Buldukları ülkenin dilini öğrenirler ve çocukları okullarda iki dili konuşmalarından dolayı melezleşme eğilimine girerler. Bu aşamanın başlaması ile grup içindeki elitler asimilasyon korkusuna kapılıp kendi dillerini, dinlerini ve kültürel miraslarını korumak için büyük bir çaba sarfederler. Bu nedenle bu aşamada kimlik bilinci ve etnik gurur ortaya çıkmaya başlar.

3-Elitlerin asimilasyonu: Bu safhada çelişkiler başlar. Grup içindeki elitler ve yetenekli bireyler, üyesi oldukları etnik grup piramidi içinde oynamaktansa, içinde yaşadıkları topluma katılmayı tercih etmeye başlarlar. Bu aşamanın önemli bir özelliği, grup üyelerinin artık orta sınıf haline gelmeleri ve çalıştıkları işlerin nitelik olarak yükselmesi nedeniyle çocuklarının daha iyi okullarda okumasına olanak sağlanmasıdır.

4-Militanlık: Bu safhada grup üyeleri tamamen orta sınıf olmuş ve hatta bazıları üst sınıfa geçmeye başlamıştır. Artık grubun elinde eskiden

olmayan güç de vardır. Grup üyeleri yaşadıkları şehrin kendilerine de ait olduğunu ve gerekirse yabancı toplum hoşlansın hoşlanmasın istedikleri gibi yönetebileceklerini iddia etmektedir. İşte bu militan ruhu nedeniyle bu safhada etnik çatışmaların ortaya çıkma olasılığı bulunmaktadır.

5-Kendinden nefret ve anti-militanlık: Bu aşamada grup üyeleri orta sınıfın üst kesimlerine gelmiş ve bir çoğu da giderek profesyonelleşmiştir. Çok sayıda insan yüksek öğrenim görmüş ve bu nedenle de yabancı toplumla entegrasyon başlamıştır. Önceki aşamaların tersine artık grup içerisindeki elit sayısı çok daha fazla olduğundan bunların gruba yabancılaşması artmıştır. Bu yabancılaşma nedeniyle bir önceki safhada görülen militan ruhundan utanç duyma hisleri ortaya çıkmış ve yapılan şeylerin daha çok dar görüşlülükten kaynaklandığı şeklinde yargılamalar yapılmaktadır. Bir an önce modernleşmek gerektiği düşüncesi hakimdir.

6-Uyumun başlaması: Bu aşamada etnik grup içerisinde yeni bir kuşak daha ortaya çıkmakta ve kendi etnik kimliklerinden geçmişteki olaylardan utanç duymadan haberdar olma eğilimi taşımaktadır. Bu yeni kuşak atalarının geldiği ülkeyi, akrabalarını veya arkadaşlarını ziyaret etmek için değil fakat büyükbaba ve büyükannelerinin bir zamanlar nasıl yaşadığını anlamak için gidip görmektedirler. Küçük çocuklar, bu gezilerde sınıf arkadaşlarına anlatacak bir sürü yeni şey öğrenmenin zevkini de tatmaktadırlar ve dolayısıyla etnik kimlik bilincinin kaybolmamasına rağmen içinde yaşadıkları topluma iyi bir entegrasyonun sağlandığından artık şüphe edilemez.

Görüldüğü üzere, Greeley’in altı aşamada oluştuğunu ileri sürdüğü şey, sadece yabancı grupların birkaç kuşak sonrası bir ülke toplumu ile olan uyum sürecidir. Greeley, hiçbir zaman tam asimilasyon olasılığından bahsetmemekte ve farklılıkların sürekli olacağı düşüncesiyle çokkültürcü söylemlere yakın olduğunu göstermektedir.

Çokkültürcü teorilerin temelinde yatan ortak özellik, Goldberg’in (1994:12) belirtmiş olduğu gibi “kimlik” ve “farklılık” kavramlarıdır. Kimlik kavramı hem başkalarını dışarıda tutmaya yarar ve hem de bir kimliği paylaşan grup üyelerine “biz” duygusunu ve bilincini verir. Kimlik kavramının pek üzerinde durulmayan bir başka yönü ise gene Goldberg’in (1994:12) işaret ettiği gibi, bazı durumlarda, bir kimliğe ait birisinin istemese bile o kimlikten kurtulamamasıdır. Bu anlamda, bazı kimliklerin yapışkanlık özellikleri önem kazanmaktadır. Örneğin siyah ırka mensup birisi hiç istemese bile bu kimliği ömrünün sonuna kadar taşımak zorundadır. Çünkü bu kimlik dışındaki gruplar ya da kısaca başkaları onu zenci olarak tanımlamaya devam edeceklerdir. Bu durum aynı şekilde din, dil ve kültürel yönlerden farklı kimliklere üye insanlar için de çoğu kez geçerlidir. Bireyler mensup oldukları kimlikleri şu ya da bu şekilde unutmaya eğilimine girip kendi çocuklarına öğretmeseler bile başkaları faktörü için içine girdiğinde bu bireyler unutmak istedikleri kimliklerin yapışkanlığından kolayca kurtulamayacaklardır. Bu nedenle çokkültürlülük, aynı ortamı paylaşan birden fazla farklı kültürün varlığından kaynaklanan bir gerçekliktir. Yurtdışı göçlerle ilişkisi içerisinde incelendiğinde, daha çok yabancı bir ülkeye giderek orada azınlık haline gelmiş farklı grupları içermekte ve bu farklı grupların yerli toplumla ilişkileri konu edilmektedir.

Çokkültürcülük konusunda yazan önemli isimlerden biri olan Christian Joppke, çokkültürlülüğün ulus devletin homojenleşmesinin bir ürünü olduğunu söyleyerek çevre ülkelerden merkez ülkelere göçlerin etnik ve ırksal çeşitlilik yaratıp çokkültürcülük taleplerine yol açtığını belirtmektedir (Joppke, 1996:451-453). Bu nedenle, çokkültürcülük ile ilgili söylemlerin - bunun tersini kanıtlayıcı unsurların varlığı bilinse de - daha çok uluslararası göç akımlarının şekillendirdiği söylemler olduğunu iddia etmek hiç de yanlış olmayacaktır.

Joppke (1996:453-454), asimilasyonun artık bir kaç nedenden dolayı istenen bir şey olmadığına işaret etmektedir. Bunlardan birincisi göçlerin eski devirlerdeki gibi imparatorluklar ya da krallıklardan değil gelişmiş ulus-devletlerden olduğu ve dolayısıyla ulusal kimliklerin kuvvetli olduğudur. İkincisi, eskiden olduğunun aksine taşımacılık ve iletişim teknolojisinin gelişmişliğinin göçleri tek yönlülükten çıkarmasıdır. Sonuncu neden ise, günümüz liberal devletlerinin artık kendi kültürlerini zorla kabul ettirmek istememesidir. Bunun nedeni, böyle bir zorlamanın ya da zorla asimilasyonun bireylerin kişiliklerinde yaratacağı yıkım düşüncesidir. Joppke'ye (1996:449) göre çokkültürcülük, etnik, ırksal, dinsel ve cinsiyet farklılıklarına dayalı grupların tanınması ve eşit haklara sahip olmasıdır.

Çokkültürcülük alanında diğer bir önemli isim Peter McLaren'dir. McLaren, tutucu, liberal ve sol liberal çokkültürcü görüşlerin varlığına dikkat çeker. Ona göre tutucu çokkültürcülük, aşağılanan ırk ve kültürlerin Afrika kökenli Amerikalılar örneğinde olduğu gibi dışarıda tutulmasını amaçlamaktadır. Liberal çokkültürcülük, bütün ırkları kapitalist bir toplumda entelektüel olarak eşit görmesinden dolayı McLaren tarafından bunun imkansızlığı nedeniyle eleştirilmektedir. Solcu liberal çokkültürcülüğü farklı kültürlerin ortaya çıkışını tarihsel ve güç çatışmalarından soyutlayarak ele alması nedeniyle reddeden McLaren, *eleştirel ve direngen çokkültürcülük* yaklaşımını ortaya koymuştur. McLaren, bu yaklaşımı post-yapısalcı bir yaklaşım içerisinden, dilin ve temsilin kimlik yaratmaktaki rolüne işaret etmek için geliştirdiğini belirtir. Onun yaklaşımıyla eleştirel çokkültürcülük, yani ırk, sınıf ve cinsiyet daha çok işaretler ve anlamlar üzerine yapılan sosyal çatışmaların bir sonucudur. Kültürün çatışmasız, anlaşmaya dayalı ve bir çeşit harmoni olduğu yönündeki görüşlerin yanlışlığını savunan McLaren, çokkültürlülüğün bir amaç olarak görülmekten çok yargı ve politik sistem tarafından tanınması gereken bir olgu olduğunun kavranması gerektiğine dikkat çekmektedir. (McLaren, 1994:47-62)

Çokkültürcülük söylemleri ile ilgili söylenmesi gereken son şey, çokkültürcü söylemlerin postmodern söylem tarafından desteklendiğidir. Postmodernizm, gerçek bilgi üretiminde, bilimin tek paradigma olarak hegemonyasını sorgulamaktadır (Lee, 1999). Modernite çerçevesinde gerçeğin sadece bilimsel yöntemle, milliyet, cinsiyet, din ve sınıf kavramları göz ardı edilerek araştırılabileceği fikrinin daha çok renk körü bir bilimsel anlayış ürünü olduğunu savunan Bridges (1997), postmodern kültürün bunu reddederek her türlü ayrıntıyı anlamaya yöneldiğini, bu nedenle de evrensel olmasa bile gerçeğin tüm ayrıntılarını içermeye çalıştığını ifade etmektedir.

Postmodern çokkültürcüler iki önemli nokta üzerinde durmaktadırlar
Bunlar:

1-Çokkültürlü bir toplumda bütün kurumların farklılıkları temsil etmesi gerekir. Örneğin, süregelen ırkçılık nedeniyle, Amerika'da zenci kurumları zorunludur. (Scott, 1998)

2-Postmodern düşünce, otoriteler yerine bireysel dışavurumculuğa önem verir ve tehditkar olmaması koşuluyla bütün farklı kültürlerden gruplara karşı hoşgörülüdür (Inglehart, 2000).

Kısacası, postmodern yaklaşımla çokkültürcülük geniş perspektifler kullanarak olgu ve olayları açıklayan modernlik anlayışıyla çelişmekte ve farklı kültürler için yeniden tanımlamalar yapılması gerektiğini iddia etmektedir.

Çokkültürcülük incelendiğinde daha çok 1960'lı yılların ortalarında tekkültürlülüğe ya da asimilasyon yaklaşımlarının hegemonyasına karşı bir tavır olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Goldberg, 1994:11; Gutierrez, 1994:158) Her ne kadar McLaren dört farklı çokkültürcülük yaklaşımı olduğunu haklı olarak belirtse de günümüzdeki kullanış biçimiyle çokkültürcülük bir ülkede yaşayan farklı kültürlerden grupların farklılıklarını eşit şartlar altında koruması ve diğer gruplarla eşit şartlarda yaşaması şeklinde anlaşılmaktadır. İşte bu son noktadan hareketle çokkültürlülüğe yönelik bazı eleştirilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Waever ve diğerlerine göre (1993:192-193), çokkültürcülük uygulandığı ülkelerde sanıldığı kadar başarılı olmamış aksine farklılıkları daha da derinleştirerek ABD, Kanada ve İngiltere'de sosyal uyumu bozmuştur. Bu yazarlar daha da ileriye giderek Kanada'nın ülke olarak ömrünün pek uzun olmadığını, ABD'deki dil birliğinin yavaş yavaş yok olduğuna değinmektedirler. Bir başka eleştiri yeni-muhafazakar çevreden gelmektedir. Bu kesimin en büyük korkusu çokkültürcülük politikalarının azınlıklarla yapılacak koalisyonlar sonucunda bu azınlıkların iktidarı ele geçirerek çoğunluk olmalarına yol açacak olmasıdır (Stam ve Shohat, 1994:299-300).

Bu eleştirilere rağmen çokkültürlülüğün kaçınılmaz olduğunu göstermek ve farklı kültürlerin ne kadar kuvvet kullanılırsa kullanılsın yok edilemeyeceğine işaret edebilmek için verilebilecek en güzel örnek eski Sovyetler Birliği'dir. Waever ve diğerlerinin (1993:193) belirttiği gibi; 70 yıldan fazla uygulanan her türlü baskıcı ve sınır tanımaz homojenleştirme politikalarına rağmen, bu baskılar ortadan kalktığı anda farklı kültürlere mensup gruplar hemen eski kimliklerine dönmüşler ve dillerini, dinlerini kısaca kendi kültürlerini yeniden hayata geçirmişlerdir.

Türkiye'den Dışa Göçün Bir Sonucu Olarak Çokkültürcülük

Bilindiği üzere; Türklerin dış göç macerası geçmişi itibariyle uzaklara gitmeyen bir oluşumdur. II. Dünya Savaşı sonrası, Batı Avrupa ülkelerinin Marshall yardımının da etkisiyle içine girdikleri hızlı ekonomik gelişme onları işgücü bulma sıkıntısıyla baş başa bırakmıştır. Bu durum koloni ilişkisi olanları eski kolonilerinden, olmayanları ise daha az gelişmiş ülkelere faal nüfus fazlalarını istemeye yöneltmiştir. 1960'a kadar Türkiye bu resmin içinde yer almazken 1960'lı yıllarla birlikte önce Almanya, ardından da diğer ülkelerin talepleriyle yurtdışına işçi göndermeye başlamıştır. Sonraki yıllarda bu göçün her türlü engellemeye karşın, şekil değiştirerek korkunç bir hızla artarak devam etmesi, günümüze gelindiğinde yaklaşık 4 milyon Türkün yurtdışında yerleşmesine kaynaklık etmiştir. En son verilere göre, Batı Avrupa ülkelerinde bulunan Türklerin toplam sayısı 3.155.122 olup ülkelere göre dağılımı şöyledir:

Tablo 1. Batı Avrupa ülkelerinde bulunan Türk vatandaşları

Ülkeler	Toplam Vatandaş Sayısı
Almanya	2.110.223
Fransa	301.209
Hollanda	299.909
Avusturya	138.220
İsviçre	79.925
İngiltere	72.500
Belçika	70.701
Danimarka	36.569
İsveç	35.866
Norveç	10.000
Toplam	3.155.122

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2000:3.

Tablodan da görüldüğü üzere; Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk vatandaşlarının üçte ikisi Almanya'dadır. Gene Hollanda, Fransa ve Avusturya diğerlerine oranla daha fazla Türk vatandaşı barındırmaktadır.

Türkiye'den dışa göç 40 yıllık süreç içerisinde ele alındığında, bazı önemli özellikler ortaya çıkmaktadır. Örneğin Almanya'ya giden ilk kuşak işçiler misafir işçi statüsüne tabi tutulduklarından (Paine, 1974), bunların Alman toplumuna uyum sorunları ve kendi kültürlerini devam ettirmeyle ilgili sorunları hemen hemen hiç ele alınmamış ya da yeterince önem verilmemiştir. Yurtdışında bulunan işçiler geri dönme fikrini belirsiz bir geleceğe erteleyip ailelerini yanlarına almaya başladıklarında, bu sorunların önemi daha da belirginleşmiştir. Sürekli yerleşme eğilimi, bazı Batı Avrupa ülkelerinin göçmen yasalarının ortaya çıkardığı zorluklar nedeniyle bir çok problem yaratmıştır. Sadece Türkler değil, diğer ülkelerden gelen göçmen gruplar da ülke içerisinde göçmenlik statüsünden kültürel anlamda azınlık statüsüne geçmiş olsalar bile, kendilerini yerli topluma eşit seviyede ifade etmeye yönelik haklardan uzun süre mahrum kalmışlardır. Yaşadıkları ülkelerde özellikle dayanışma ve çeşitli ihtiyaçlarını rahatça giderebilmek için bir arada yaşama isteği Türklerin yoğun olarak yaşadığı mahalleler ve kentler ayrımını doğurmuş yaratılan ağlar Türk varlığını daha keskin hatlarla ortaya koymuştur (Glebe, 1997; Kempen, 1997).

Almanya, İsviçre, Belçika ve Hollanda 1990'lı yılların başına kadar bu bağlamda yabancılara vatandaşlık hakkı vermeyi zorlaştırıcı uygulamalarıyla tanınmaktadırlar. Soysal'ın (1994:26) belirtmiş olduğu üzere; bu ülkeler vatandaşlık hakkı vermede kan bağına büyük önem vermekteydi. Fakat İsviçre 1990'da Hollanda 1991'de çifte vatandaşlık hakkını kabul etmiş, Belçika 1991'de çıkardığı bir yasayla üçüncü kuşak yabancılara otomatik olarak vatandaşlık hakkı vermiş ve Almanya da 1993 yılından beri yaşları 16 ile 23 arasında olan yabancı çocuklarına 8 yıllık oturmudan sonra vatandaşlık hakkı vermiştir. Bu tarihlerden önce yabancı çocukları bu ülkelerde doğup büyümüş olsalar bile vatandaşlık için başvuru süreci çok uzun ve zor işlemlerden oluşmaktaydı. Örneğin, 1960'lı yıllardan beri Almanya'da yaşamış Türklerin çocuklarından sadece çok az bir kısmı son zamanlara kadar Alman vatandaşlığına alınmışlardır. Zorluğu yaratan en büyük engel Almanya'nın çifte vatandaşlığı kabul etmemesi ve Türklerin ya Türk vatandaşlığından ayrılmak

istememeleri ya da istemeleri durumunda bu işlemin çok yorucu bir süreç olmasıdır. Örneğin Almanya'da yabancılar üzerine yapılmış ülke çapındaki bir araştırma sonuçlarına göre, örnekleme girenlerin sadece %6'sı Alman vatandaşlığına geçmek istemektedir (Akt: Soysal, 1994:26-27). Bu ülkeler için vatandaşlık, kısaca kendi toplumlarına kan bağıyla bağlı olanların kullanabileceği bir hak olarak algılandığından, yabancıların vatandaşlığa alınmalarının zorlaştırılmasının mantığı daha rahat anlaşılabilir. Kymlicka (1995:23), güzel bir örnek vererek Rusya'daki etnik Almanların bütün hayatlarını Rusya'da geçirmelerine ve tek kelime Almanca bilmemelerine rağmen sırf kan bağından ötürü Almanya'ya ulaşır ulaşmaz vatandaşlık haklarını aldıklarını anlatır. Bu durum, ülkelerindeki yabancıların vatandaşlık hakkını alma konusunda biraz daha yumuşak olan ülkelerde farklı cereyan etmektedir. Fransa ve İngiltere'de yabancıların 5 yıl oturmudan sonra sürekli oturma için başvurma hakları vardır (Soysal, 1994:26) ve bunu elde eder etmez ülkeye bağlı olacaklarına dair yemin içerek vatandaş konumuna gelmektedirler. Bu ülkelerin çifte vatandaşlığa karşı olmamaları işleri daha da kolaylaştırmakta ve diğer yönetime nazaran çok daha acısız bir süreçte vatandaşlık hakkı alınabilmektedir.

Almanya'ya 1960'lı yıllarda giden birinci kuşak Türkler büyük bir çoğunlukla kendilerini feda etmiş insanlardır. Bir çoğu kendi vasıflarını kullanamayacakları vasıfsız işlerde çalışmak zorunda kalmışlar, yerli halktan izole edilerek onlarca yıl tek başlarına ailelerinden ayrı hostel diye anılan çalıştıkları yerlerin yakınlarında bulunan bekar odalarında kötü koşullarda yaşamışlardır. Bu kuşak Türkler Almanya'da misafir işçi denilen bir konumda bulduklarından bunların Alman toplumuna uyumları, dil öğrenimleri, barınma ve sosyal güvenlik sorunları ilk on yıl pek fazla önem verilen konular olmamıştır. Hatta, bütün bunlara ek olarak, bu kuşak Türklerin çok geçmeden Almanya'yı terk edecek olmaları fikri, Alman ekonomisini ilerde bu işçilere emeklilik ve sigorta gibi yüklerden de kurtaracak olması nedeniyle Türklerin uzun süre Alman toplumundan izolesinde bir sakinca ortaya çıkarmamıştır.

Almanya'daki Türklerin ailelerini yanlarına alarak aile birleşmesi fikrini hayata geçirmeleri ile birlikte bu sorunların ciddiyeti daha da netleşmiştir. Başlangıçta bir gün yurda kesin dönüş yapma fikri, sonraları pek çoğu için sembolik bir anlamdan ileri gidememiş ve yurt dışındaki Türk ailelerinin pek çoğu buldukları ülkelerde hayatlarını devam ettirme yönünde tercihlerini ortaya koymuşlardır (Çağlar, 1994; Necef, 1996; Kaya, 1997). Yaşadıkları ülkelerin hayat şartlarının Türkiye'deki koşullardan daha üstün olması (daha iyi eğitim, sosyal güvenlik, sağlık sistemi, işsizlik ödeneği vb) bu ülkelerde bulunan Türklerin kesin dönüş fikrinde tereddütler yaratmıştır (Yalçın, 2000:240).

Görüldüğü üzere; yurtdışında yaşayan Türklerin yurda dönme fikrine sembolik bir anlamdan öte bir şey yüklememeleri ve yaşadıkları ülkelerde özellikle toplu halde bulunma isteklerinden kaynaklanan bir yerde toplanma sonucu o ülkelerde etnik azınlık durumuna gelmişlerdir. Bunun en büyük belirleyicisi vatanlarıyla olan bağlarını koparmamaları, dinlerini, dillerini yani kültürel farklılıklarını bırakmamak için direnmeleridir. Bu durumda, çokkültürlü bir ülke manzarası yaratmaya katkıda bulunan Türkler, diğer gruplarla eşit haklara sahip olmada yaşadıkları ülkenin yasalarının kısıtlaması sonucu mağdur olabilmektedirler. Bu mağduriyetin ölçüsü resmi anlamda vatandaşlık haklarının

kolay verilip verilmemesi ölçütünde değişmekte; toplumsal ilişkiler bağlamında ise yerli toplumla olan ilişkilerde kendisini göstermektedir. Bir çok Avrupa ülkesinde farklı grupların eşit haklar almasını sağlayan düzenlemeler gerçekleştirilmiş bulunmaktadır. Bunlar farklı grupların rahat örgütlenebilmesi ve gerektiğinde devlet desteği almasında sağlanan yardımlardır. Örneğin Almanya'da (Stengl, 2000) ve İngiltere'de (Yalçın, 2000) Türkiye'den gitmiş farklı grupların (Türkiye'de terör örgütü olarak tanınanlar dahil) rahatça örgütlenebildikleri ve kendi farklı kültürlerini yaşayabildikleri ortamlar sağlanmaktadır. Almanya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde açılan Kur'an kursları, okullardaki Türkçe dil eğitimi, İslami örgütler ve dernekleri, mezhepsel farklılıklar çerçevesinde Alevi Kültür dernekleri ve Cemevleri bunlara verilebilecek örneklerden sadece bir kaçıdır.

Başka bir ülkede yabancı konumunda olmak ve azınlık haline gelmek birinci kuşaklar açısından her ne kadar benzer problemler getirirse de, kendi vatanlarında kazanmış oldukları kimlikleri kullanmak ve kültürel farklılıklarını çokkültürlü bir ortamda yaşamak, sonraki kuşaklarla karşılaştırıldığında bu kuşak için pek de sancılı görülmemektedir. Sonraki kuşaklar arasında görülen fark, kazanılan Türk kültürünün Türkiye'de mi yoksa yabancı bir ülkede mi kazanıldığı sorunuyla kendisini göstermektedir. İkinci ve sonraki kuşak Türkler, yaşadıkları toplumun kültürünü ne kadar iyi kazanmış olsalar bile, o toplum içerisinde gene de yabancı konumdadırlar. Bu yabancılıkları Türkiye'ye geldiklerinde değişmemekte ve kendi ana vatanlarında da "Alamancı" ya da Alamancı aile (Yasa, 1979:183) adı altında farklı olduklarını hissetmektedirler.

İkinci ve sonraki kuşaklarda görülen temel sorunlar kısaca, kimlik bunalımı, eğitim, Türk kültüründen kopuş ve bir yere ait olamama hissi şeklinde özetlenebilir. Bu kuşakların sorunlarına çeşitli Türk araştırmacıları tarafından iki genel yaklaşım ortaya konmaktadır:

Birinci yaklaşım (klasik yaklaşım olarak da adlandırılabilir) yurtdışında yaşayan ikinci ve sonraki kuşak Türkler'de görülen kültürel farklılıkların çok şanssız ve tehlikeli bir gelişme olduğu üzerinde durur. Bu yaklaşımı paylaşan araştırmacılar, daha çok bu durumdaki Türklerin çok az Türk kültürü aldığını, buna karşın yabancı kültürden fazlaca etkilenmeleri sonucu yabancı topluma daha fazla yaklaştıklarını iddia etmektedirler. Bu nedenle bu yaklaşımda en önemli şey, ikinci ve sonraki kuşak Türklerin kaybedilmemesi için bunlara Türk kültürü eğitimini verecek koşulların bir an önce sağlanmasıdır. Bu yaklaşımı savunan araştırmacılar arasında Abadan-Unat (1976), Türkdogan (1984), Kağıtçıbaşı (1987), Sezgin (1992), Kılıçarslan (1992), Seçmez (1992) ve Güler (1992) yer almaktadır.

İkinci yaklaşım, daha çok melez kimlikler üzerinde yoğunlaşmaktadır. İkinci ve sonraki kuşak yurtdışında yaşayan Türklerin hem yaşadıkları ülkenin kültüründen ve hem de Türk kültüründen parçalar taşıdıklarına ve dolayısıyla kendilerini tarif etmek için melez kimlikler geliştirdiklerine dikkat çekilmekte ve bu yeni gelişmenin aslında korkulacak bir şey olmadığı iddia edilmektedir. Bu yaklaşımı savunan araştırmacılar arasında ise Çağlar (1994), Necef (1996) ve Kaya (1997) yer almaktadır. Melez kimlikler daha çok bireylerin kendilerini tanımlamalarında ortaya çıkmaktadır. Yabancı bir ülkede bulunan bir Türk çocuğuna kendinizi nasıl tanımlarsınız diye sorduğunuzda 'yarı Alman yarı

Türk’, ‘yarı İngiliz yarı Türk’ vb şeklinde cevaplarla artan oranlarda karşılaşılmaktadır (Necef, 1996; Yalçın, 2000). Literatürde melez kimliklerin nasıl ortaya çıktığına ilişkin verilen cevaplarda daha çok iki farklı kültüre sahip bireylerin evliliklerinden dünyaya gelen çocuklar konu edilmekte ve eşlerin ırksal farklılıkları sebebiyle (beyaz-zenci vb) bu çocuklarda ortaya çıkacak melez kimliklerin problemlili olacağı tartışılmaktadır (Staples, 2000; Phonix ve Owen, 2000; Young, 2000). Elbette ki yurt dışında yaşayan Türklere bazıları yabancı eşlerle evlenmiş ve çocuk sahibi olmuşlardır ve dolayısıyla bu çocukların melez kimlik geliştirmeleri beklenen bir sonuçtur. Tamamen Türk ailelerinin çocuklarında da bu türden tanımlamalara rastlanması ilk bakışta şaşırtıcı görünse bile gene de normal karşılanması gereken bir gelişmedir (Yalçın, 2000). Burada söz konusu olan şey, ikinci ve sonraki kuşak Türklerin yurtlarından uzakta yetişmeleri ve yabancı bir toplumda iki yönlü sosyalleşmeleridir. Kendi aileleri içerisinde alacakları Türk kültürü, en fazla o ailenin sahip olduğu kültür kadardır ve yaşadıkları toplumla ilgili gerekli bilgiyle kültür de okullarda ve diğer kurumlarda fazlasıyla verilmektedir. Türkdoğan’ın (1984:107-108) yaptığı araştırmada deneklerine sorduğu Türk kültürü ile ilgili bazı soruların (Türkiye’nin başkenti, İstiklal marşının yazarı, Atatürk’ün doğum yeri, Türkiye’nin ilk cumhurbaşkanı vb) cevapları ailede öğrenilebilir olsa bile, bu tür bilgilerin en iyi şekilde eğitim sistemi içerisinde kazanılmakta olduğu şüphesizdir. Dolayısıyla, bir anlamda Türkiye ile bağları yılda bir ay tatil yapmanın ötesine geçmeyen bu kuşakların bu şekilde eğitim sistemi tarafından verilmekte olan bilgilerden uzak kalmaları durumunda, Türk kültüründen de artan oranda uzak kalacakları beklenen bir sonuç olmalıdır. Yaşadıkları toplum içerisinde hayatta kalabilmeleri ve başarılı olabilmelerinin tek yolu eğitim olduğuna göre yabancı toplumun eğitim sistemiyle o toplumun kültürünü alacakları ve bunun bazı hallerde Türk kültürü konusundaki bilgilerinden daha fazla olacağı beklenmelidir. Dolayısıyla, yabancı ülkelerde yaşayan ikinci ve sonraki kuşakların sahip oldukları bu ikili kültür, kendilerini tanımlamada ağırlık kazanmakta ve melez kimliklerin ortaya çıkmasına öncülük etmektedir. Söz konusu bu melez kimliklerde dikkat çekici en önemli nokta, iki kültürden öğeler taşıyan bu insanların kendi aralarında yer alan iletişimlerinin iki dilin karışımından oluşmasıdır. Cümlelerine Türkçe başladıklarında yaşadıkları ülkenin diliyle bitirmeleri veya konuşmaları sırasında dilden dile spontane olarak geçiş yapmaları sadece kendilerine özgü bir yeni durumdur ve bu şekildeki iletişimleri hem Türkiye’deki bir Türk için ve hem de o ülke yerlisi birisi için anlaşılabilir ya da az anlaşılır bir özellik taşımaktadır. Abalı’nın daha 1970’lerin sonunda iddia ettiği bu iki dilin karışık kullanılması nedeniyle Türkçe’nin bir kaç yıl içerisinde yok olacağı şeklindeki öngörüsü (Akt: Stengl, 2000) doğru çıkmamış olup, günümüzde geniş kabul gören entegrasyon veya çokkültürcülük söylemleri ile de gerçeğin tam tersi işlediği görülmüştür. Örneğin, Abalı’dan 20 yıl sonra Necef (1996) Küçükcan (1999) ve Yalçın (2000), hâlâ yabancı bir ülkede yaşayan ikinci ve sonraki kuşak Türk gençlerinin iki dili karışık kullandıklarını tespit etmişlerdir. Bunların hiç biri bu kuşaklardaki Türklük bilinçlerinin yok olacağı anlamına gelmemeli, tam tersine iyi kullanılması durumunda Türkiye için daha iyi getiriler sunabilecek bir imkan olarak görülmelidir.

Kısaca, ikinci ve sonraki kuşakların yaşadıkları ülkelerdeki çokkültürcülük içerisindeki yerleri melez kimlikler geliştirmeleri bakımından birinci kuşaklardan farklı, fakat ulusal kimlikleri düşünüldüğünde ise benzerdir. İki kültürü birlikte kazanmaları nedeniyle bu kuşakların yerli toplumla entegrasyonu daha fazla mümkün olabilmektedir. Fakat bu süreç tek yanlı işleyen bir süreç olmadığından, yani yerli toplum tarafından kabul görme sürecini de içerdiğinden işin içine tartışılması gereken bir başka öge daha girmektedir ki, bu kısaca yabancı düşmanlığıdır.

Yurtdışında yaşayan Türklerin tamamını kapsamasa da ikinci ve sonraki kuşakların ırkçılık adı verilen yabancı düşmanlığından çok daha fazla etkilendikleri ve bu tür olaylarda daha fazla hedef oldukları gene önemle üzerinde durulması gereken bir şeydir. Her ne kadar içerisinde yaşadıkları toplumun kültürünü edinmiş olsalar bile, sonuçta Türk oldukları fikri yaşadıkları toplumda karşılaştıkları ayrımcılık ve saldırılarda hiç bir şeyi değiştirmemektedir. Özellikle bu ülkeler için misafir işçi olarak görülen yabancı işçilerin sürekli yerleşme kararı ile birlikte bu tür sorunların artması dikkat çekicidir. Bunun bazı nedenleri vardır: İlk kuşak yabancılar bilindiği üzere bu ülkelerdeki ekonomik patlamanın ihtiyaç duyduğu işlerde çalışmışlar ve bu nedenle de buldukları ülkelerin insanlarıyla rekabetleri minimum seviyede kalmıştır. Yerli halkın istemediği işlerde çalışan ilk kuşak yabancılar, yerli işçiler için başlangıçta bir tehdit unsuru değildir. Dil bilmemeleri ve eğitim düzeylerinin düşüklüğü de bunu desteklediğinden ilk kuşak yabancılar için ırkçılık sorunlarının şimdiki kadar olduğunu söylemek yanlış olacaktır. ırkçılık ya da yabancı düşmanlığını tetikleyen en önemli etken, önemli oranda ikinci ve sonraki kuşak yabancıların buldukları toplumda aldıkları eğitim ve kültürle o toplumdaki yerli bireylerle iş ve yüksek öğretim alanlarında rahatlıkla rekabete girebilmeleri, anne-baba ve dedelerinin yapmış oldukları işleri istememelerinden kaynaklanmaktadır. Geçmişteki ekonomik büyüme hızlarının artık geçerli olmadığı bir dönemde bu tür bir rekabetin bu ülke insanları için olumlu sonuçlar doğurmadığı bir gerçektir. Bir anlamda bu ülkelerdeki Türk vatandaşlarının işsizlik yüzdesini genel işsizlik oranlarıyla karşılaştırmak (tablo 2), yapılan ayrımcılığı göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 2: Bazı Avrupa ülkelerindeki Türklerin işsizlik oranları ve bu ülkelerdeki genel işsizlik oranları

Ülke Adı	Türklerin İşsizlik Oranları %	Genel İşsizlik Oranı %
F. Almanya	23,30	9,60
Fransa	30,00	9,20
Hollanda	28,00	4,10
Avusturya	10,75	6,54
Belçika	38,00	10,00
İsveç	22,50	4,00
İngiltere	11,50	3,60
Danimarka	22,40	5,70
İsviçre	8,1	1,90

Kaynak : T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, <http://www.calisma.gov.tr>

Gerçekten de Tablo 2’ de verilen Batı Avrupa ülkelerindeki genel işsizlik oranları dikkate alındığında, Türklerde görülen işsizlik oranlarının

yüksekliği düşündürücü bir nitelik kazanmaktadır. Bu ise yabancı düşmanlığı sorununun ikinci yüzünü yani yabancılar aleyhine yapılan ayrımcılıkları göstermektedir. Bir başka deyişle bir iş için başvuruda bulunan aynı niteliklere sahip biri Türk diğeri ülkenin yerlisi olan iki adaydan birisi elenecekse bu çoğu kez Türk olabilmektedir. İngiltere'de örneğin, bunun önüne geçebilmek amacıyla çeşitli düzenlemeler yapıldığı bilinmekte ve farklı ırklardan insanlara da iş başvurularında fırsat eşitliği sağlamak için hiç değilse çaba sarf edilmektedir. Bu çabanın altında yatan ana neden, ülkedeki azınlık statüsündeki yabancıların artık bir yönüyle İngiliz toplumundan ayrı düşünülemez olması yani bunların ülkede süresiz olarak yerleşmesidir. Bu şekilde ayrımcılıkla kendisini gösteren yabancı düşmanlığı, yerli toplum içerisinde bazı grupları saldırganlığa kadar götürmüştür. Almanya'da 1980'li yıllarda başlamış ve 90'lı yıllarda da devam etmiş olan Möln ve Solingen'de Türk ailelerin yaşadığı evlere yapılan saldırılar ve kaybedilen yaşamlar (Glebe, 1997:122) hafızalardan silinmeyen acı olaylardır. Bunlar sadece Almanya ile sınırlı da değildir. Gene Hollanda'nın Lahey kentindeki saldırıda bir Türk kadınıyla beş çocuğunun katledilmesi ve diğer ülkelerde yaşanan tatsız olaylar yabancı düşmanlığının hâlâ devam ettiğine dair önemli örneklerdir.

Sonuç

Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türklerin bu günkü yüksek sayısı diğer bazı göç veren ülkelerle kıyaslanamayacak kadar kısa bir süre içerisinde gerçekleşmiş bir şeydir. Türklerin genel olarak bu ülkelerde sürekli yerleşme eğiliminde olmaları çokkültürlü yaşamın önemini artırmakta ve diğer farklı gruplarla eşit şartlarda yaşayabilmeleri için vazgeçilmez bir durum haline gelmektedir. Teorik açıklamalar çerçevesinde bir dönem uygulanmış olan asimilasyon politikalarının geçersizliği ve işe yaramazlığı ispat edilmiş bir gerçeklik olduğundan, entegrasyon ve çokkültürcülük politikalarından başka bir çözüm olmadığı açıktır.

Bir gerçeğin altı tekrar çizilmelidir: Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk nüfusun büyük çoğunluğu bu ülkelerde çeşitli sebeplerle sürekli yerleşme arzusundadır. Burada ortaya çıkan önemli bir unsur, Stengl'in de (2000) vurgulamış olduğu çokkültürlülüğün hoşgörü kavramından ayrı düşünülemezliği gerçeğidir. Her ne kadar yasalarla vatandaşlık hakkı tanınmış olsa bile bunların hoşgörü ortamı olmadığı sürece sadece kağıt üzerinde kalacağı bir gerçektir.

Bugün gelinen noktaya bakıldığında, Batı Avrupa ülkelerinin aldıkları göçler sonucu çokkültürlü toplumlara dönüştükleri görülmektedir. Bu ülkelerin demokratik oldukları savunulsa bile, kültürel farklılıklara olan hoşgörü eksikliği ile yabancı düşmanlığının nasıl çözümleneceği sorunu büyük önem taşımakta ve Türklerin, gelecekte bu ülkelerde sürekli yerleşip yerleşmeyeceği kararlarında önemli rol oynayacağı görülmektedir.

Kaynaklar

- ABADAN-UNAT, Nermin. (1976), "Turkish Workers in Europe 1960-1975", **Turkish Workers in Europe 1960-1975**. [iç.], Nermin Abadan-Unat (ed.), E.J. Brill, Leiden, s.1-44.
- BRIDGES, Tom. (1997), "Multiculturalism as a Postmodernist Project", (online) <http://jefferson.village.virginia.edu/pmc/pmc-alk/essays/bridges.essay1>.

- CRISPINO, James A. (1980), **The Assimilation of Ethnic Groups: The Italian Case**. Center for Migration Studies , New York.
- ÇAĞLAR, Ayşe. (1994), **German Turks in Berlin: Migration and Their Quest For Social Mobility**. Unpublished Ph.D. Thesis, Department of Anthropology, McGill University, Montreal.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2000), **1999 Yılı Raporu**. Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara.
- GOLDBERG, David Theo. (1994), "Introduction: Multicultural Conditions", **Multiculturalism: A Critical Reader**, [iç.], David Theo Goldberg (ed.), Basil Blackwell, Oxford, s.1-45.
- GORDON, Milton M..(1964), **Assimilation in American Life**. Oxford University Press ,USA.
- GLEBE, Günther. (1997), "Housing and Segregation of Turks in Germany", **Türks in European Cities: Housing and Urban Segregation**. [iç.], Şule Özüekren ve Ronald van Kempen (ed.), Ercomer, Netherlands, s.122-157.
- GREELEY, Andrew M. (1971), **Why Can't They be Like Us?: America's White Ethnic Groups**. Clarke, Irwin & Company, USA.
- GUTIERREZ, Ramon A. (1994), "Ethnic Studies: Its Evolution in American Colleges and Universities", **Multiculturalism: A Critical Reader**. [iç.], David Theo Goldberg (ed.), Basil Blackwell, Oxford, s.157-168.
- GÜLER, Kemal. (1992), "Anadilin Önemi ve Milli Kimlik", **Bati Avrupa Türkleri: F. Almanya'da 30. Yıl**. [iç.], Avrupa, Türk-İslam Birliği Yayınları, Ankara, s.109-118.
- INGLEHART, Ronald. (2000), "Globalization And Postmodern Values" **Washington Quarterly**, [iç.], Winter2000, Vol. 23 Issue 1, p215-228.
- JOPPKE, Christian. (1996), "Multiculturalism and Immigration; A Comparison of the United States, Germany, and Great Britain", **Theory and Society**. [iç.], Vol. 25 No.4, s. 449-500.
- KAGITCIBASI, Cigdem. (1987), "Alienation of the Outsider: The Plight of Migrants", **International Migration**. [iç.], Vol: XXV, No: 2, s.195-210.
- KAYA, Ayhan. (1997), **Constructing Diasporas: Turkish Hip-Hop Youth in Berlin**. Unpublished Ph.D. Thesis, Warwick University.
- KEMPEN, Ronald van. (1997), "Turks in the Netherlands: Housing conditions and Segregation in a Developed Welfare State", **Türks in European Cities: Housing and Urban Segregation**. [iç.], Şule Özüekren ve Ronald van Kempen (ed.), Ercomer, Netherlands, s.158-190.
- KILIÇARSLAN. Ayten, (1992), "F. Almanya'da Türk Kadınları", **Bati Avrupa Türkleri: F. Almanya'da 30. Yıl**, [iç.], Avrupa, Türk-İslam Birliği Yayınları, Ankara, s.55-70.
- KUCUKCAN, Talip. (1999), **Politics of Ethnicity, Identity and Religion: Turkish Muslims in Britain**. Ashgate Publising, England.
- LEE, Janet. (1999), "The Utility of A Strategic Postmodernism", **Sociological Perspectives**. [iç.], Winter99, Vol. 42 Issue 4, s.739-753.

- MCLAREN, Peter. (1994), "White Terror and Oppositional Agency: Towards a Critical Multiculturalism", **Multiculturalism: A Critical Reader**. [iç.], David Theo Goldberg (ed.), Basil Blackwell, Oxford, s.45-74.
- NECEF, Mehmet Umit. (1996), **Ethnic Identity and Language Shift Among Young Turks in Denmark**. Unpublished Ph.D. Thesis, Center for Contemporary Middle East Studies, Odense University, Denmark.
- PAINE, Suzanne, (1974). **Exporting Workers: The Turkish Case**. Cambridge University Press, London.
- PHOENIX, Ann. Charlie Owen. (2000), "From Miscegenation to Hybridity: Mixed Relationships and Mixed Parentage in Profile", **Hybridity and Its Discontents Politics, Science, Culture**. [iç.], Avtar Brah and Annie E. Coombes (ed.), Routledge, London, s.72-95.
- PRICE, Charles. (1969), "The Study of Assimilation", **Migration**. [iç.], J.A. Jackson (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, s.181-237.
- SCOTT, M. Daryl (1998), "Postmodern Daze", **Nation**, 12/14/98, Vol. 267 Issue 20, s.26-29.
- SEÇMEZ, Osman. (1992), "Gençlik Meselemiz", **Batı Avrupa Türkleri: F. Almanya'da 30. Yıl**. [iç.], Avrupa, Türk-İslam Birliği Yayınları, Ankara, s.71-80.
- SEZGIN, Osman. (1992), "Avrupa'daki Türk İşçileri ve Çocuklarının Eğitimi", **Batı Avrupa Türkleri: F. Almanya'da 30. Yıl**, Avrupa, Türk-İslam Birliği Yayınları, Ankara, s.47-54.
- STAM, Robert .Shohat Ella.(1994), "Contested Histories: Eurocentrism, Multiculturalism, and the Media", **Multiculturalism: A Critical Reader**. [iç.], David Theo Goldberg (ed.), Basil Blackwell, Oxford, s.298-324.
- STAPLES, Ken. (2000), **Hong Kong Culture: Hybrid, Bicultural, or a Continuing Renewal**. Unpublished Conference Paper, ASAA Conference, July 2000
- STENGL, Anton. (2000), "Çok Kültürel Toplum Demokratik mi?", **Felsefelogos**, [iç.], sayı 11, 2000/3, s.81- 86.
- TAFT, Ronald. (1966), **From Stranger to Citizen**. Tavistock Publications, London.
- TÜRKDOĞAN, Orhan. (1984), **İkinci Neslin Dramı: Avrupa'daki İşçilerimiz ve Çocukları**. Ayyıldız Matbaası, İstanbul.
- WAEVER, O. vd., (1993), **Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe**. Pinter Publisher, London.
- YALÇIN, Cemal. (2000), **Ethnic Identities in Action: The experience of Turkish Young People in London**. Unpublished PhD Thesis, University of Surrey, Dept. of Sociology, Guildford, England.
- YASA, İbrahim. (1979), **Yurda Dönen İşçiler ve Toplumsal Değişme**. TODAİE, Ankara.
- YOUNG, Lola. (2000), "Hybridity's Discontents: Reading Science and Race", in, **Hybridity and Its Discontents Politics, Science, Culture**, Avtar Brah and Annie E. Coombes (ed.), Routledge, London, s.154-170.